

Αναγνώσεις

ΣΕΛΙΔΑ 3

Η «θεωρία» του μακεδονισμού

Εν όψει της διάλυσης της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και της υποχώρησής της από την κεντρική Βαλκανική, η Σερβία, η Ελλάδα και η Βουλγαρία επιτείνουν τις προσπάθειές τους για την ένταξη στην επικράτειά τους όσο το δυνατό μεγαλύτερης έκτασης. Την τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα, το ζήτημα της διαδοχής κατάστασης περιπλέκεται, εξαιτίας εξωβαλκανικών εντάσεων και ανακατατάξεων και εσωτερικών νεοφανών παραγόντων, όπως είναι για παράδειγμα η δυναμική διεκδίκηση από τη Σερβία ίδρυσης σχολείων και αναγνώρισης από την Πύλη του δικαίωματος σχηματισμού μιας αυτόνομης σερβικής εκκλησίας, κατά το πρότυπο της Βουλγαρικής Εξαρχίας, αλλά και η οργάνωση του σλαβομακεδονικού κινήματος. Το τελευταίο μάλιστα θέμα παίρνει αμφίσημες διαστάσεις, αφού μερίδα σλαβομακεδόνων αρχίζει να αντιλαμβάνεται την απελευθέρωση της Μακεδονίας ως εθνική υπόθεση, ανεξάρτητη από την επεκτατική πολιτική της Βουλγαρίας, η οποία ασκεί εξ αρχής την κηδεμονία της στη στρατιωτικοπολιτική οργάνωση του κινήματός τους.

Ο κύριος φιλελεύθερος δημοσιογράφος Γ. Φραγκούδης (1869-1939) ταξιδεύει στη Σερβία και παίρνει συνεντεύξεις από τα πιο σημαίνοντα πρόσωπα της πολιτικής ζωής της χώρας. Σύμφωνα με τους σέρβους που συναντάει, η συγκυρία είναι ευνοϊκή για συνεννόηση με την Ελλάδα, με στόχο τον περιορισμό των βουλγαρικών διεκδικήσεων. Αντίθετα, για τους έλληνες, τα πράγματα είναι πιο περίπλοκα, αφού στις σχέσεις τους με το Πατριαρχείο ανακύπτουν συγκρούσεις τις οποίες αδυνατούν να επιλύσουν, ενώ ταυτόχρονα, στο εσωτερικό, η θέση για δυναμική στρατιωτική επέμβαση στη Μακεδονία (που θα προωθήσει η Εθνική Εταιρεία το επόμενο έτος) κερδίζει έδαφος, σε αντίθεση με την πρόταση για συνεννοήσεις με τους γείτονες.

ΤΑΞΙΔΙΑ

ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ (2)

Της Αγγελικής ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Η συνέντευξη του υποστηρικτή του σχεδίου για Ανατολική Ομοσπονδία, του «φιλελληνικότερου των Σέρβων», πρώην πρωθυπουργού Σβ. Νικολάεβιτς όπως αποτυπώνεται στο σπουδαιότερο ημερήσιο αθηναϊκό έντυπο μας μεταφέρει τη ρευστή κατάσταση και τους εντεινόμενους ανταγωνισμούς του τέλους του 19ου αιώνα. Αποτυπώνει επίσης μια πολιτική για

τον προσεταιρισμό του «άεθνου» ακόμα τότε σλαβομακεδονικού πληθυσμού, τον οποίο διεκδικούσαν τα ενδιαφερόμενα κράτη ως ομόφυλο ή ομόγλωσσο (ή και τα δύο). Ανάμε-

σα σ' αυτά τα κράτη, η Σερβία, θέλοντας να αποδυναμώσει τα βουλγαρικά αιτήματα για προσεταιρισμό των σλάβων της λεγόμενης «Παλαιάς Σερβίας», εγκαινιάζει από το 1886/7 τη θεωρία του

μακεδονισμού, δηλαδή ότι οι σλαβομακεδόνες αποτελούν διακριτή ομάδα, και από τους βούλγαρους και τους σέρβους. Από τη συνέντευξη διαπιστώνουμε ότι η άποψη αυτή, μια δεκαετία περίπου αργότερα, όταν έχει ενταθεί η σερβική προπαγάνδα στην οθωμανοκρατούμενη Μακεδονία, υποστηρίζεται ακόμα από ρωσόφιλους ριζοσπάστες, οι οποίοι, καθώς αισθάνονται όπως και η Ρωσία περισσότερο απειλημένοι από τη Βουλγαρία του πρόσφατα δολοφονημένου Σταμπούλφ, προτιμούν να έρθουν σε συνεννοήσεις με τους έλληνες για το χωρισμό της περιοχής. Έτσι, η αναγνώριση, π.χ., από τη μεριά του Νικολάεβιτς, ότι το κράτος παίζει τον κυρίαρχο ρόλο στην απόκτηση εθνικής συνείδησης (άποψη που είχε διατυπώσει σε αγγλική εφημερίδα και ο Χ. Τρικούπης το 1885) είναι αξιοσημείωτη, ακόμη και σήμερα που εξακολουθούν να προβάλλονται προκατασκευασμένες και ουσιοκρατικές αντιλήψεις, για έναν εθνισμό σε λήθαργο, προϋπάρχοντα από αιώνες στη *λαϊκή ψυχή*.

Η Αγγελική Κωνσταντακοπούλου διδάσκει Βαλκανική Ιστορία στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ερχομεν οι Σέρβοι και οι Έλληνες κοινάς εν τω παρελθόντι τας τύχας και σήμερον έτι υφιστάμεθα τας αυτάς σχεδόν εσωτερικιάς ανωμαλίαις, έχομεν εντός των συνόρων μας κοινά συμφέροντα, ώστε ελπίζω να αναγνωσθώσι μετά πολλού ενδιαφέροντος εν Ελλάδι αι μετά των σπουδαιότερων Σέρβων πολιτικών συνδιαλέξεις μου.

Ο πρώτος ον είδον είνε ο κ. Νικολάεβιτς, Μεγαλόσταυρος του Σωτήρος και ο φιλελληνικώτερος των Σέρβων. Υπήρξε πρόεδρος της Σκουψίνας και πρωθυπουργός αχρωμάτιστος, όταν προ τινος ο νεαρός βασιλεύς έκαμε το πολιτικόν πραξικόπημά του, καταργήσας το Σύνταγμα, σήμερον δε είνε πρόεδρος του προς διάδοσιν των σερβικών γραμμάτων εν Μακεδονία προπαγανδικού Συλλόγου «Ο Άγιος Σάββας» και του κοιτάτου προς ανέγερσιν ανδριάντος εις τον Ρήγαν. Ως εκ τούτων όλων το σπουδαιότερον πρόσωπον διά σερβοελληνικήν συνδιάλεξιν. Έτι δε εις των ειλικρινέστερων Σέρβων πολιτικών.

Τον κ. Νικολάεβιτς εύρον εν τη αυλή του μεγαλειτέρου των ενταύθα ξενοδοχείων, του Grand Hotel, το οποίον ισοδυναμεί προς ξενοδοχείον τρίτης τάξεως εν Αθήναις. Αι αυλαί των ξενοδοχείων και ζυθοπωλείων είνε εν Βελιγραδίω τα κυριώτερα εντευκτήρια, πολιτικά και κοινωνικά. Κάθε κόμμα έχει σχεδόν και την αυλήν του, όπου συναθροίζονται οι κορυφαίοι και παίζουν πρέφαν, αναγινώσκουν εφημερίδας και συζητούν· εκεί δύναται τις να συναντήση πρώην πρωθυπουργούς και υπουργούς, βουλευτάς και αρχηγούς κομμάτων, δημοσιογράφους και εμπόρους παίζοντας ησύχως τα χαρτιά των και ζυθοποτούντας.

Η αυλή λοιπόν του «Μεγάλου Ξενοδοχείου» είνε το σπουδαιότερον εν Βελιγραδίω εντευκτήριον. Ο κ. Νικολάεβιτς απομακρυνθείς των φίλων του, εις το παιγνίδι των οποίων παρίστατο, με προσεκάλεσε με πολλήν αγαθότητα, αφού τω εδήλωσα την ιδιότητα και τον σκοπόν μου, να καθήσωμεν εις έν άλλο κενόν τραπέζι. Είνε προσηnéστατος και γλυκειάς φυσιογνωμίας, απλούστατος δε, καθώς όλοι οι Σέρβοι πολιτικοί, και αγαθώτατος.

Και πώς πηγαίνουν τα οικονομικά σας, ήτο η πρώτη του φράσις.

Έ, εχρεωκοπήσαμεν· σεις ευτυχέστεροι απεφύγατε το βάραθρον.

Δι' ολίγον ίσως καιρόν. Δεν έχομεν πολλούς πόρους. Το κυριώτερον των εμπορευμάτων μας είνε οι χοίροι, οι οποίοι άλλοτε εισήγοντο εις Ουγγαρίαν και έφερον πολύ χρήμα εις τον τόπον. Τώρα η Ουγγαρία τους ημποδισε, διότι ευρήκεν ότι έπασχον δήθεν. Εκτός δε των αμέσων φόρων, όλοι οι άλλοι πόροι του κράτους είνε πιασμένοι από τους ξένους διά τας εγγυήσεις των δανείων.

Ηθέλον κυρίως να σας ερωτήσω, πώς βλέπετε τα Μακεδονικά.

Την Μακεδονίαν μού φαίνεται θα την πάρη η Ρωσσία και η Αυστρία.

Ώστε δεν φρονείτε ότι μάλλον μεταξύ ημών των Ελλήνων, των Σέρβων και Βουλγάρων θα διανεμηθή η Μακεδονία, ειρηνικώς ή διά των όπλων;

Πιθανόν, μοί απήντησεν, αλλά πρέπει οι Έλληνες και οι Σέρβοι να συνεννοηθούν, διότι οι Βούλγαροι έχουν όρεξιν δι' όλην την Μακεδονίαν.

Οι Βούλγαροι εργάζονται λαμπρά. Ανεδείχθησαν άριστοι πολιτικοί, ενώ Έλληνες και Σέρβοι υπολείπονται πολύ.

Και πώς εκρίθησαν εν Σερβία τα τελευταία ανταρτικά των Βουλγάρων κινήματα;

Να σας ειπώ με την εσωτερικήν πολιτικήν ανώμαλον κατάστασίν μας, με τα κακά οικονομικά μας, εγείναμεν ψυχρότεροι. Τα είδομεν στωικώς. Σεις όμως καλά επράξατε να κάμετε

Βελιγράδι, 1895

συλλαλητήρια εις τας Αθήνας, διότι ούτως εδηλώσατε, ότι δεν αφήνετε την Μακεδονίαν εις την Βουλγαρικήν βουλμίαν.

Ο στρατός σας όμως είνε καλός.

Μάλιστα πολύ καλός, αλλά τα οικονομικά μας δεν επιτρέπουν

να προμηθευθώμεν τα νεώτερα όπλα.

Και πόσον στρατόν εμπορείτε να έχετε εν περιπτώσει πολέμου;

Και 200 και 300 χιλ. με την εφεδρείαν και την εθνοφυλακήν.

Δεν είνε υπερβολικός ο αριθμός αυτός;

Όχι.

Εμπορείτε δε, παρακαλώ, να μου ειπήτε, πώς εργάζεται ο «Άγιος Σάββας» υπέρ της Μακεδονίας;

Συντηρεί εκεί 100 περίπου σχολεία.

Προς ποία σημεία;

Ιδία προς βορράν, εις το Κοσσυφοπέδιον.

Ώστε δεν θέλετε να πάρετε όλην την Μακεδονίαν;

Όχι δα! Απήντησε μειδιών ο κ. Νικολάεβιτς. Εις δε το Βελιγράδιον έχομεν νυκτερινήν σχολήν διά Σέρβους Μακεδόνας εργαζομένους εδώ, 200-300 τον αριθμόν. Βοηθούμεν συγχρόνως χρηματικώς και πτωχούς τινας Μακεδόνας σπουδαστάς εν Σερβία.

Αυτό είνε όλον το έργον του Αγίου Σάββα;

Αυτό. (Σημ. Εάν εις ταύτα προσθέσωμεν ότι η Σερβική κυβέρνησις εξοδεύει διά την Μακεδονίαν 500.000 φρ. Δι' ιερείς, σχολεία, και άλλας βοηθείας, έχομεν το σύνολον των υπέρ της Μακεδονίας σερβικών ενεργειών).

Και ποίαν ιδέαν έχετε εν γένει περί των εν Μακεδονία Σλαύων, παρακαλώ;

Οι περισσότεροι εξ αυτών, κυρίως ειπείν, δεν είνε ούτε σέρβοι ούτε Βούλγαροι· σαν να είνε μία ιδιαίτερα φυλή, σλαυική μεν, αλλ' ούτε βουλγαρική, ούτε σερβική, και πρώτον η γλώσσα των είνε μεταξύ σερβικής και βουλγαρικής, αλλ' ούτε το έν ούτε το άλλο. Ημείς προσπαθούμεν να τους χωρίσωμεν. Πληθυσμοί άνευ εθνικής ιδέας. Και ο Σταμπούλφ μοί ωμίλει περί των Μακεδόνων τούτων μετά της μεγαλειτέρας περιφρονήσεως. Σεις όμως οι Έλληνες έχετε εν Μακεδονία Έλληνας αληθινούς, ομιλούντας την ελληνικήν, αισθανόμενους ελληνικά. Εάν η Ελλάς καταλάβη την Μακεδονίαν, και αυτοί οι μη Έλληνες θα γείνουν Έλληνες, εάν η Βουλγαρία, θα γείνουν Βούλγαροι, εάν η Σερβία, Σέρβοι.

Είχεν ήδη τελειώσει η συνδιάλεξις μας και ευχαριστήσας θερμώς τον κ. Νικολάεβιτς διά τας πολυτίμους απαντήσεις του, εγκατέλιπα την αυλήν του «Μεγάλου Ξενοδοχείου».

Τοιοῦτοι είνε οι Βούλγαροι της Μακεδονίας, κατά την ιδίαν του Σταμπούλφ ομολογίαν. Και ημείς οι Έλληνες, οι οποίοι έχομεν τόσα μέσα εργασίας εν Μακεδονία και ένα συμπαγή και φιλόπατριν ελληνικόν πληθυσμόν, την αφίνομεν εις τον βαθμιαίον αυτής σλαβισμόν.

Εγκαταλείψαμεν την Μακεδονία εις την τύχην της, αφίνομεν να χάνεται από τα χέρια μας τόσον άδικα η ελληνική Μακεδονία.

Γεώργιος Σ. Φραγκούδης, «Συνεντεύξεις μετά πολιτικών του Βελιγραδίου. Ο κος Νικολάεβιτς», εφ. Ακρόπολις, 9/9/1895